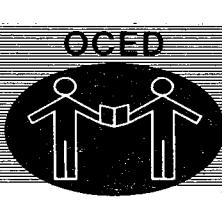

Jèkabaara

"ni jekafò ye daamu ye,
jekabaara nyogon daamu te."

KUMANTU CIKEKAFO KONKOW Boko filanan

CEFALA DUGUYIRIWATON

MIN BE BOKO IN KONCO

- № 2 Kisi Koson
- № 3 Nebila.
- Mali senekelaw teriba do faatura.
- № 4 Cefala cikébolo.
- № 7 Situlu sanni Tinfuga duguyiriwatón fe.

- № 8 Jekabaara ni nogondemén nafa.
Jekafò ani jekabaara sinsinni.
- № 9 Afriki ntolasanuma tabaga 1989 san na.
- № 11 Dubalen soroçogo.

KISI KOSON

Ka se duguw ma

Sinmin Sanudaliluw

- 1.** Ba sinji danma nōgōn tē den ka dumuni n'a minfēn na, a si kalo naani fo woɔrɔ kōnc.
- 2.** Den mana wolo kaban, a da ka kan ka don sin na. Ba bēe bē se ka sindi a den ma, ni ko wērē tē.
- 3.** Sin ka di den ma ka caya, yaa-sa ji caman na jigin a la.
- 4.** Nōnō wērē minni, i ko biberōn, o bē se ka bana jugu bila den na, k'a faga yērē.
- 5.** Den ka kan ka san kelen tēmēn sinmin na, hali san fila yērē ni ko m'a bali.

Nebila

Jekabaara temennen in kono aw ye kunnafoni jenjew soro Buguni MAKOCI mara kan, JEKABAARA jekulu ka taama sen fe. O boko 49 nan in kono, caman fura aw ye kumantu cikékafo kan :

a sigicogo ; a kuntigida ; baara minnu ye sira soro a kono ka ban sene ni senekelaw yiriwali siratége la, ani baara minnu be na sabati a kono i n'a fo'koori dabalida kura min be ka joyen sisan. Aw ye faamuya caman soro Kumantu lawale n'a laadalakow a n'a

Zan Piyeri Derlon

kono mogow sigibolow kan.

Boko in fana kono aw benna faamuya werew soro Kumantu kafo duguyiriwatón kan, i n'a fo'cefala ta, baarakejekulu do sera o min kono walasa ka dugumogow kumanjogonya. MAKOCI kalankobolofara kuntigi Zan Piyeri Derlon y'a fo cogo min, an be don min na i ko bi sene yiriwasira bee ka kan ka temen duguyiriwatón de fe, barisa an be se ka mogo dege fen o fen na n'o nafa b'an kan, o y'a degeli de ye yere-to-golakow nenaboli la.

Jekabaara seben jekulu

Mali senekelaw teriba do faatura

Saya y'an jenjew n'an terike Zan Piyer Zano bo an bolo 1990 san kalo 2 nan tile 26.

Zan Piyer Zano bangera 1932 san kalo 5 nan tile 15 komersi, n'o ye faransi jamana dugu do ye. A y'a ka kalan ke Alizeri jamana de kono (o y'a soro Alizeri m'a ka yere-mahoronya soro folo). Yen, a ye kalan kuncéjala soro dugukolobaara sira kan «Meson kare» kalansoba la. O ko fe a donna faransi forobabaarada ka hukumu kono. Zano nako folo Mali la, o kera 1960 san na. A nana baarakalan de la. O sen fe a ye waati ke ofisi la ani Kucala mara kono, Kongsegela kafo kono a ye jinini ke duguw kono yoro min. A soro ka taa baara ke Benen jamana kono, ani kaa san 6 ke Zayir jamana kono, ka soro ka segin Mali la.

1974 san na, a kera MAKOCI ka Kucala marakuntigi ye. A ye san 8 min k'o joyor la, a ye baara caman k'o sen fe walasa ka minankala senekelalo rókuraya. Koori soro témennatoni 25 444 kan, ka setoni 61 587 ma. Kucala duguyiriwatón ka sirasoroli lawaleyabagaba do don. Tonto duguyiriwatón folokolatigebaga dodon. Okoa ye jetaasinsinjogonye caman ke duguyiriwatón ko kan Nankorla, Ntosoni, Kaniko ani Kolonina. O duguw bee kera taamasere-duguweye baarabolo in kan. 1977 san na, senekemasin motrimaw sifileli ker'a sen kan ani kabasene baarabo-

lo (1980 san)

1982 san na jama-na kuntigi, Zenerali Musa Tarawele, yean kajamana kadanaya-tigya medayiba da ma. A taara san kelen ke Cadi jamana kono, ka segin ka na Mali kono 1983 san na. A nalen o la, a bilara MAKOCI ka San mara tigasene baarabolo kuntigya la. A ye sen kura sabatilen don tigasene koro yen ni Mamadu Ba ani San baarasen jefciyakeda ka demen ye. A ye fe'retige kongoko la ni jesi jiginew joli ye Bwaduguw kono. O kera ni kerecen diina (katolikiw) ka jetaademen baarada (SECAMA) ka demen ye. A ye balikukalan don barika la bobokan na walasa duguw ka se k'u togolakow nenabou yere ye.

Zano tun ye ceganan ye, baara tun be min sebe la kosebe. A ka dijenatige tun jesiinnen be kungo kono-duguw de ma. Kerénekerénneny la, Mali jamana tun ko ka d'a ye. Ode kanma a sera Jené, Jafarabe, Kadodugu, ani Mooti. Tigasenyejorow ko fe, Zano tun b'a ka waati late'mewaatiw ke Bani babolo kenegefe dugu misenninw de kono, MAKOCI mara kókan. Yen yorow la, a

kera sababu ye, ale ni kerecen diina (katolikiw) ka nakobaara don barika la bani babolofe duguw kono. Nka minankadugu ni Bwaduguw de tun yiriwali be Zano dusu la kosebe k'a d'a kan a ye san 15 de k'o yorow la.

Zano si hake selen segennafiyebo baarabilawaati la, a ye yamaruya soro ka na san 2 ke Mali kono walasa ka sen kura don daasene koro Saaro ani Si. 1989 san kalo 6 nan na, bana y'a mine ka bi o waati bana in jugura ka taa a fe de, fo ka se a ka faatuli ma 1990 san daminewaati in na. A ka faatuli ye Mali cikélaw terikeba n'u demenjogonba de b'an bolo. An b'an ka dusukasi yir'a somogow la. ka dugawu ke ko Ala ka Zano dayoro sumaya

Jekabaara seben jekulu

Cefala cikəbolo

Cefala cikelaminibolo sigilen don nin cogo in de la (namala cikelaminikafo tilabolo dō don, Kumantu cikekafo kono) : a sigidaw file nin ye :

- nena cikekafo b'a ni koron ce
- Kumantu cikelaminikafo b'a ni tilebi ce
- Mena cikelaminikafo b'a ni kajaga ce (kɔlɔnjeba cikekafo)
- Sanso cikelaminikafo b'a ni worodu-gu ce.

Dugu seegin de be Cefala cikelaminikafo kono. Dugu saba ye duguyiriwatōn ye. Olu la ; dugu duuru tow ye dugu gansanw ye. Cefala cikelaminikafo mögo kulu hake ye mögo 6069 ye. Dabada 258 de be cikelaminikafo in kono. Dabada 199 de kɔlsilen don olu la. Dabada 39 b'u yerema.

1988/1989 san kene hake senelen cefala cikelaminibolo kono :

Koori :	taari 338,75
Fugalamalo :	taari 65
Kaba :	taari 259
Daa :	taari 5,5
no :	taari 424
Jo kisema :	taari 92,5
Tiga :	taari 49,5
Bene :	taari 1,25
Gerekamalo :	taari 53,5
Jo buluma :	taari 52

Cikelaminibolo in sigira kabini 1973 san, an be don min na i ko bi, duguyiriwatōn saba de b'a kono ; n'olu ye : Ncilamara; cənkungo ani Cefala ye.

Cefala duguyiriwatōn sigicogo

Cefala duguyiriwatōn soro la ben ni njogonfaamu de la dugu mögōw ni njogon ce. U ka tōn magasantigi ka fō lan'oye Tijani Dumuya ye, Cefalakaw ye duguyiriwatōn wərew komēn, minnu b'u ka dugu ko bēe nənabo u

Cefala duguyiriwatōn nəməgōw

Cefala dugu jiriforo

yere ye (sannifeere na njogonna wərew). Ode koson, u ye njogonla je ke u ka dugutigi bara, ka ben fō la, ka se u ka o waati sənekəlakoliden ma, n'o ye Fabilan Keyita ye, walasa o k'u deme u ka duguyiriwatōn soro. Waati lateme biro dō sigira sen kan. Dugu denmisēn fila bilala ka taa kalokonontōn kalan na Kebila. Olu kosiginnen kokana dugukono, Cefala kera duguyiriwatōn ye 1985 san na.

Duguyiriwatōn jekulu sigilen

- Boñedajeməgō : Jose Dumuya (dugutigi)
- nəməgō : Sumayila Dumuya
- Səbennikelaw : Toroba Togola ni Tijani Dumuya
- Warimarala : Daramani Dumuya

- Warimarala dankan : Səmine Dumuya
- Kolabennaw : Daramani Dumuya ni Yusufu Jara
- Fəkabennaw : Bakari Dumuya ni Isa Jara
- Jatebəbaga : Toroba Dumuya
- Magasantigi : Tijani Dumuya
- Baarake jekulu naani ni tōn in be baara ke njogon fe. Olu ye : sannifeere baarakejekulu, forosuma baarakejekulu, bagan furakejekulu, ani tasumakunben baarajekulu.

Duguyiriwatōn ka fən waleyalenw.

- Basikili kelen ni koori siri mana 100
- Magasan kelen, min jɔjan ye metere 10 ye, k'a jɔsurun ke metere 6 ye, a kundama ye metere 2 ni santimetere 60 ye. Ajoli musaka beebennadōrōme

MA.KO.CI Kunnafoni

Masin "bama labaarayorō

Musolajiginmuso folo n'a jenogonw

89.179 ma. Dugu mogow yere de ye biriki gosi ni a joli bololabaara bée ke.
 - Musojiginso kelen min ye kono filia ni gakorōla ani gabugu, ka kogo ke k'a lamini. O joli musaka bée benna dōrōme 101.220 ma, a n'a kono minenw (dalan saba b'a la).
 - Duguyiriwatōn ye kalanso saba n'a minenw bée soro kerecen dinē mogow fe.
 - Jirifinjenlamoyorōkelen n'a kere kelen kelen bée ye metere 10 ye, min sigira senkan kabini 1988 san. Jirifinjen lamonen benna 2.000 (baa fila) ma 1988 san kono, 275 1989 san kono. Jirifinjenlamoyorō in kera sababu ye ka jiriforo se dugu ma ani ka dō lase dugu werew ma.

Min ye jiriforo ye o ye taari 1,5, nka jiriju 1385 bora jirifinjenlamoyorō la a tō 615 bora ji ni kungotigiw bolo.
 Min ye jigne ḥanako ye dugu ye naani jo an be don min na i ko bi, nka saba b'a la minw jora 1987 san na, a tō kelen jora 1989 san na.

U ye feere min ke o file nin ye
 Wari talen jurutalen «BNDA» fe:
 dōrōme 42.000
 Kaba kilo hake sannen : kilo 3000
 nō kilo hake sannen : kilo 3000
 Kilo hake mume sannen: kilo 6000
 Kaba feerelen songo: dōrōme 30.000
 nō feerelen songo : dōrōme 33.000
 Wari mume soro : dōrōme 63.000
 Wari saralen «BNDA» : dōrōme

44.800

Tōn soro : dōrōme
 18.800

Tōn kunnafoli 1988/1989 san
 nō tari 1, o soro : kg 1.100
 1989/90 san, nō tari 1 nka a ma gosi
 folo
 nō gosimasin : banba ; a soro san :
 1989 ; a songo : d. 443.320
 san sarata : d. 110.880 ni san folo
 sarala ka ban
 Misi furakeyorō 1
 Hadamadenw ka furakesu 1

Dugu dabadaw kunnafoli :
 kulu A 23 ; kulu B 21 ; kulu C 1 ; kulu
 D 9 . Dabadakulu mume 54

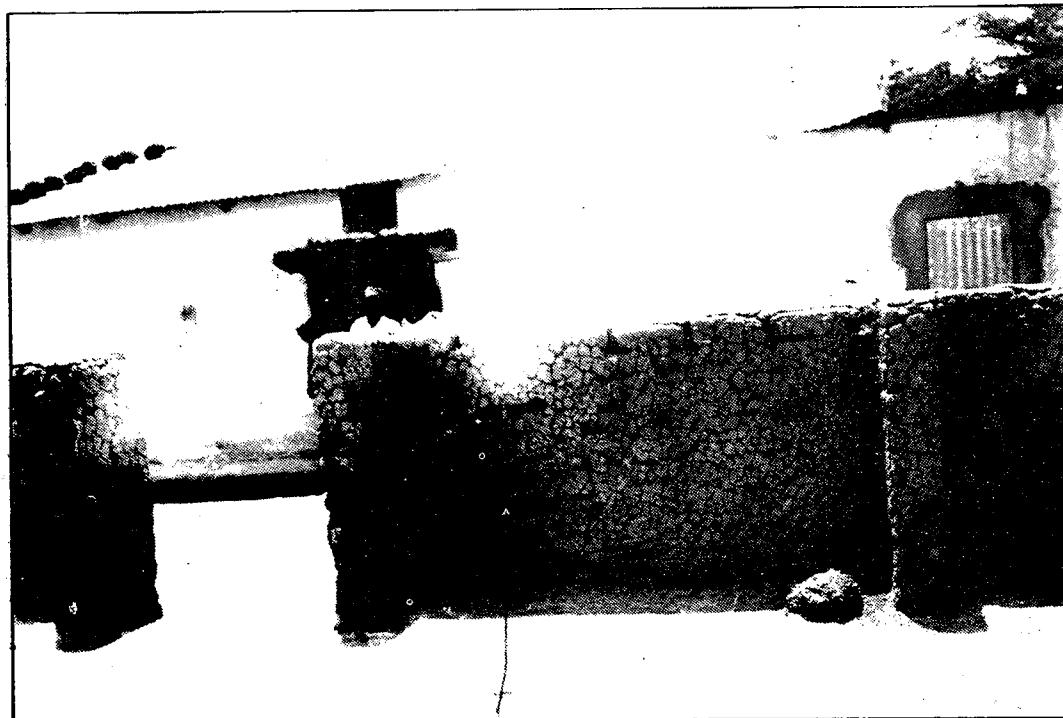
Cikeminenw kunnafoni

Dugumogow hake	: 1783
Dannikelan hake	: 27
Daba hake	: 54
Binfagapōne hake	: 11
Dabanjana hake	: 25
Seneké misiw hake	: 189
Dabafin hake	: 44
Wére kono misiw hake	: 333
Wotoro hake	: 24
Faliw hake	: 27
Kurucilan hake	: 1
Saga ni ba hake	: 950
Ponpeba hake	: 2
Jolomafénw hake	: 1289
Pilipōne hake	: 18
Balikukalan kunnafoli	
Karamogo hake	: 2
Kalanso	: 1
Kalandenw	: 20
Se folo	: 5
Se.Filanan	: 6
Se sabanan	: 5
Se naaninan	: 6

Musojiginso kunnafoni

Jiginnimuso togó ye Naminata Togo-
 la. Ademénbagá ye muso 2 ye, n'oye
 Kadija Mariko ani ñani Dumuya ye.
 Musolajiginmuso y'a ka kalan ke
 Buguni dōgotorōsoba la, dugumogow
 kayamaruya kono. A ka baara kecogo
 file : NTéné ni alamisa y'a ka peseli-
 donw ye. A be dugu dōgotorō joyorō

MA.KO.CI Kunnafoni

Cefala muso lajiginso

fana fa dugu kono. Ben b'a ni dugumogow ce, agi a demenbaga fila. Kabini musojiginso in dayela, muso 50 de jiginna a kono, kalo 7 kono, nka den saba danma de sara. Kabini musojiginso in dayela banabagato keme ni biduuru ni kononton (159) nana uyere fura ke yen, muso lasiritow be na sanga ni waati bee.

Ayegeleya minw sor o ka baara kono olu file :

- Petoroliko dese b'a sor o ani safune ani minen werew i n'a fo denkominen, kayew, vinegiri, alimet, biki. A yere de be nin fen folen ninnu caman san walasa a ka baara ka ke. Jiginnimuso in ka fo la, jiginniso ka dogo, deben fana t'a kono muso jiginnen be da min kan sanni ka basi jo. Kerecendiina bolofara min be wele ko «porotesitanw», o fana ka ton sigilen be Cefala dugu kono cikelaw demenni kanma. San saba kono, o diina o kuntigiso min be Bamako, o be cikeminenw ni ton na san o san. Ton b'olu feere da nogon na cikelaw ma. Wari min be sor o la, o be to ton bolo. San saba mana dafa, nili were te ke

tugun. Wari min mana sor o san saba in kono senekeminenw ni ton ka jekabaaraw la (nak o , nosinmasin, tonforo) o wari be ke ton ka yeresinsinwari ye. Jekulu in ye mogotan ni saba ye (13),

minnu tara dugu kin kelen-kelen bee kono Kereceniw ni silamew ni diinan-tanw bee be se ka ke ton in mogow ye. U bee be se ka ton ka demen fana sor o.

Jurudon boen ko a la, ton be senekeminenw singa cikelaw ma senekewaatila. (sari ni wotorotasongo tile kono, o ye dorome 200 ye).

Duguyiriwat o ni musow ce
Kesu be musow tog o la, nka u fana be baara ke forow kono gansa ton tog o la, i n'a fo koorib o ni suman ladilan. U be ton ka weleliw lamen sanga ni waati bee.

Kunceli :

Kabini duguyiriwat o sigira sen kan, dugu ka geleya caman banna, no goya caman donna dugu kono. Sinsin ka kan ka ke ben ni musow ka kalan kan dugu kono.

Ala ka duguyiriwat o taa ne.

*Siyaka Kemeenaani
Kajana balikukaramogo
n'a ka baara kulu mogow.*

MA.KO.CI Kunnafoni

Situlu sanni Tinfuga duguyiriwaton fe

Situlubo ye musow ka laadalabaara kooro ye.

Miiriya ni kewale juman min ka kan duguyiriwaton kono

An ka kabilia caman na, cew farala nōgōn kan ka u ka nafasorōsiraw lakanā (suman san k'a ke jiginējana kono, duguyiriwaton) Nka muso ka soro lagosilen don k'a soro muso joyōrōka bon kabilia ka hadamadenya n'a ka soro yiriwali la.

N'i ko kabilia ka yiriwa, fo cew ni musow bēe ka je ka nōgōn ka nafasorōsiraw lakanā. O k'o, bēe be daamu soro kabilia kono. O ḥaniya juman kubora Tinfuga duguyiriwaton fe.

Tinfuga ye duguyiriwaton ye, min sigira 1927 san. A be Kumantu kafo kono Buguni mara la.

1989 san kera si densan ye. Makoci y'a ka cikelaw ladōnniya ko a be situlu ni sikolo san jinan. Sikolo dun ye musow ka nafasorōsiraba do ye min lagosilendōn an ka suguw kono julamisenw fe.

Tinfuga duguyiriwaton ḥemogowka ḥaniyasiri

Tōnjemogōladōnniyalen koorisene yiriwada ka tulu ni kolo sanni kibaruya la, u ye segesegeli ke k'a dōn ni u ka

nafa be tulu feereli, walima kolo feereli de la. O la u ye jate do laje :

- kolo kilo be san dōrōme duuru, situlu kilo ye dōrōme mugan ni duuru ye, o be ben sikolo kilo duuru songo ma.

- u ye sikolo kilo duuru-duuru ta k'o tulubo. Okelenkelen ye tulu kilokelen ni garamu keme wōcō, (ka segaramu keme seegin ma), soro. Tulu sōrōlē minnu wari be ben dōrōme binaani ma ka se binaani ni duuru ma. Musow ye u ka kolo ke safune ye. O kelen, dugu mogow y'a dōn ko nafa be tulu feereli la ka temen kolo feereli kan, k'a d'a kan tulu wari

ka ca ni kolo ye, safune fana be dilan

ni kolo ye ; sanni sinsinna tulu kan.

- keguya sōrōlē, tōnjemogowtaara dōrōme baa mugan (d=20000) ta kooricike yiriwada la.

- sannijekulu kerenkerennen su-gandira tulusan kanma, ka sebenw dilan, tulusannengirinya ni waribolēn be seben minnu kono.

sanni be ke juma o juma, n'o ye Tinfuga dōgō ye, Dugu musow ni kerefeduguw musow be n'u ka tulu feere yen.

- bi bi in na, ton ye tulu kilo keme wōcōsan, ka magasan kerenkerenen laben tulu marali kanma. U ye tulu filenw ke ton nciniw ye, min b'a to fiye be teme u ni nōgōn ce.

- kabini ton ka baara in daminenā julamisenw ye u ka tulu sanda bō dōrōme mugan na k'a ke mugan ni seegin ye.

welekan ka nesin dugu wōrew ma Musow ka misali file nin ye, o la ni dugu kelen-kelen bēe ye Tinfugakaw ka nin ḥaniya in nōgōn ladege, a be ke sababu ye musow be sōrōba ke, k'a d'a kan u ka fenw be feere songo la, sanni nofegirin sababu la.

**Bakari Buware
Zanbala balikukalankuntigi**

Jekabaara ni njogondemem nafa

San o san, senefernw motuma be geleya caman don cikedadaw la. Senefernw bee be se waati kelen na, Mali yoro caman na.

Seneferlaw be folo tuma caman k'u nesin sumanw tigeli de ma, koori be to yen, a sun be ja ; koori be bon duguma ; k'a nogo ; k'a ne tige, k'a girinya ban Jala ye duguyiriwaton ye, min be keleya balikukalan kafo kono, Bugunin MAKOCI mara la.

A dugumogow bennen don : ce ni muso, kanubagaya sabatilen b'u ni njogon ce.

Nka kooriboojona ma sabati yen kosebe, bawo koori nafa bee be ban k'a to foro la.

Linan 1989 san in na koori sannifeere dggodalen, tonkuntigi ye wele bila dugumogobee ma k'uka njogonye so kono. Bee nalen tuma min na, tonkuntigi ko :

n m'aw wele baasi la, a kun ye an ka njogonfaamu yaasa an ka se ka feere jini, senefernw tigeli n'u labenni konuman na. Ni nko senefernw, minw sera tigeli ma olu de ko don, i n'a fo kaba, koori, tiga, no malo ni dowerew. N b'aw hakili jigin, aw k'a don ko : an ni koori kun folo sanni ce ye tile 15 ye.

Aw miiranayejumenyes ?kuma b'aw bolo.

- Ne sanba be kuma ; tonkuntigi sek, anw jalakaw, ben b'an fe yan njogonkanu be yan, ne koni hakili la an ka feere jini koori kun folo sanni in na, walasa an fana ka kon ka tono soro koori la i n'a fo jibugukaw ani dugu were minw, n'aw yere b'u don, k'a da u ka nafaba soro kan koori feere joona na.

- Wara wulila k'i jo, a ko : jalakaw, an ka dugu kera yiriwaliton ye 1985 san na. San si la, an ma se ka kunnadiya soro, ka koori bo k'a soro a sun ma ja. O dun de be koori girinya, k'a ke numan ye. Min be ne hakili la, an ka baara jekuluw sigi

- Ne monzon be kuma jini, a ko : wara ye tige fo, n'an ye koori feere joona, an ka soro be caya ni MAKOCI mara caman ta ye, bawo, an ka kunnata n'an ka dggolabaara sara be caya. O wari be don an ka kesu kono, wa dugu ka musaka caman be nanabu k'a soro gatigi si ma dorome b'a kun. Ne koni k'an ka temen ni baara jekulu ninnu sugandili ye mogow la.

- Tonkuntigi : dugumogow an ye

cikeda 29 ye, cikeda bee ka mogo kelen-kelen bo, olu b'u nesin koori jelen boli ma, walasa, an be mobili kamijonfa kelen walima fila soro. Isa ni Madu aw cekoroba fila b'u kolosi. Baara jekulu werew be na sigisenefer tow kanma. Aw sonna wa ?

jama ko : owo !

Tonkuntigi : o nena, aw ni ce aw ka hakilijumanna, aye wulikataa baara damine.

Kooriboojona jekulu ye tile 13 ke boli la sanni don selen, ton sannifeere jekulu ye peseliwke, o benna kamiyon kelen fa ma min girinya benna toni 10 ma, k'o kunnata ke kilo 80 ye.

dugumogow bee nisondiyara, k'u ka danaya n'u ka cesiri lakuraya njogon ye. U ko, k'u menna, u yere kan, nka, walasa ka nin baara in n'a njogonnaw sinsin dugu kono, u y'a naniya 1990 san na, ka jekabaaraforo sigi sen kan ton togo la.

U ko, k'u be wele bila ka taa duguyiriwatow yoro jekabaara ni njogondeme ma sabati minnu kono walasa k'a fu ye k'u k'u hakili to nin yoro in na ko : «ni jekafoye daamu ye, jekabaara njogon daamu te :»

**Majime Mahamani Sisuma
Keleya balikukalan kafo kuntigi**

Jekafoye, ani jekabaara sinsinni

Boyi kafoyiriwatow kono duguyiriwatow ni njogon ce.

tonsigi nafamaba do kera Bugula ; Boyi kafoyiriwatow kono 1989 san ; kalo 12 nan tile 5, min nemogoya tun be feere kalanbolokuntigi dangan bolo, no ye Usumani gindo ye.

totsigi in kun tun ye : ka Boyi kafoyiriwatow baara kelenw kiime ani ka jekafoye ni jekabaara yiriwa a kono duguyiriwatow ni njogon ce. Buguni mara togo la feere kalanbolofara nemogow, ni cikekafo nemogow ni kafoyiriwatow nemogow ani kebila lamini cikebole baarakelaw tun be kene kan.

Kafoyiriwatow togo la ; Boyi, bugula, jalanikoro, sanba, duguyiriwatow

nemogow ka fara Bugula dugu mogow kan, ani Bafaga nifalani duguyiriwatow ka cedenw tun be kene kan.

foliw bannen ko ; kafoyiriwatow nemogow y'u ka baara kelenw dantige jama ye ; k'a ta a sigi san, fo bi. dantigelii in konona na ; a kolosirako kafoyiriwatow ye ko nafamaba ye.

A kera sababu ye :

- ka minenjini ni minentila ; jurudon ni jurukani ; sannifeere ; forobara lahalayaw ; balikukalan ni soro yiriwasira werew baaraw yelema dugumogow bolo.

- ka ben ni njogondemem sinsin duguyiriwatow ni njogon ce ni : forobajekulu sigili ye, min be njogonye ke kalo o kalo ka sariyaw sigi, i n'a fo : furu musakaw nogoyali ; jiridenge-

renkari balili, tasumadon ani jirikenetige balili.

- ka do fara soro kan minnu kera sababu ye ka baara nafama caman ke duguw kono.

- ka musow fana ka baara yiriwa i n'a fobalikukalan siratige ani tonforow seneli (sumbalajiri ; no, tiga).

O na ta o ta ; geleyaw fana soro a la ; i n'a fo :

- denmisen kalannenw ka tungafetaa.

- kalanden jolen soro baliya cikeda kelen-kelen bee la.

- musow ka kalanko an'u ka kolosiliko geleya.

kafoyiriwa nemogow ka korofo temenen ko ; kafoyiriwatow kuntigi ye kumata ; ka geleyaw ni nogoyaw nefo ; minw be soro a ka baara kono :

- nogoya donna a ka baara la ; k'a da sebenjenabolaw ka faamuyalikan,

Farikolojənajə Kunnafonı

N'ka u caman te bolobo u ka dukonobaaraw la. Walasa u ka se ka nesin duguyiriwaton baaraw ma.

- a ye geleya yira musow ka kalan-ko fana na.

- min ye jekabaara siratige ye ; warikodese ye duguyiriwatonw bali ka baara nafamaba ke kafoyiriwaton togo la.

feerekalanbolo kuntigi dangan ka jaabi konona na ; a ye feew jira minw be se ka nogoya don geleya folenw na

- walasa ka demisen kalannenw ka tungafetaa bali, mogo suganditaw

ka kan ka ke mogo basigelenw ye.

- ka musow ka baara do sigi sen-kan ; minw be balikukalan wajibya u ma.

- o temenen ko feere kalanbolo kuntigi dangan da sera kafoyiriwaton sigikun yere ma ; k'o pereperelatige ; n'o ye :

- baara dilimaw tali ye dugumogo fe.

- kalanden jolenw ka baarakalan n'u ka donniyakalan.

- jekafé ani jekabaara sinsinni dugun ni nogon ce ; ka nesin

nafasorsiraw ma (maganba, dogotorosoba ; banki, a.f.w)

- ka tonsigiba ke san o san ; min senfe, kafoyiriwaton ka baara kelen be kiime ; ka tila ka baara kuraw nesigi.

tonsigi in y'a jira k'a fo, ko Boyi kafoyiriwaton ye netaabaara caman ke ; N'ka halibi, geleya be jekabaara ani kalan siratige la

* a.f.w (o koro ye de : «ani fen wew»)

Afriki ntolasanuma tabaga

In'a fo a be ke cogo min san o san, ninan san kalo 12 nan labanwaati la, Afriki ntolako kunnafo ni nesinibagaw ye Afriki ntolatanbaga nana sugandi 1989 san na. O sugandili jekulu tun mogo hake ye 47 ye. Arajo Mali kunnafonidila min togo ko Jibril Trawele, o de ye Mali joyoro fa jekulu in kono. Ntolatanbaga mogo 64 de togo fo ra kene in kan ka bo jamana 25 kono. Mali ntolatanbaga kelenpe de togo fo ra o kene kan, n'o ye Gawusu Samake ye. Mog 64 togo folen ninnu na, Liberiya jamana ntolatanbaga min togo ye ko Zorze Wea, o de ye nekunta. Odekanma Afriki ka ntolasanuma 20 nan dir'o ma. Sugandili ka dalilujate hake 235 la, Zorze Wea kelen ye jate 133 soro. Zorze Wea bangera 1966 san de la, Liberiya jamana dugu do konon'ye Sasitownye. Ajokundama hake ye metere 1 ni santimetere 87 ye. A girinya ye kilo 80 ye. Ale be ntolatankene nebila joyoro de fa. A ye ntolatan damine 1983 san de la. O waati ni bi ce, a ye ntolatan ke ntolatanton caman kono. Olu file :

- * Liberiya jamana ntolatantonw :
- Yung suruwar (kilariton) ; Bongraze (Bongiwine) ; Migt Baro ; Elewen tonbinbali ;

- * Kamerun jamana ntolatanton :
- Yaunde kabaperen.
- * Faransi jamana ntolatanton :
- Monako (Weaser'oton kono 1988

san kalo 8 nan de la. A ka ntolatan san folo yere kono faransi ntolatan nana sugandi kenew kan, a ye kuru 14 don. A ye faransi ntolatan kupu ninini ntolatanw ke. A ka ton desera Marseye ntolatanton na min senfe.

1984 san, Zorze Wea de tun sugandira ka ke Liberiya ntolatantosere filanan kurudonnaba ye (kuru 32). 1986 san na fana, a sugandira ka ke ntolatanton sere folo sugandili ntolatannaw la kurudonnaba ni ntolatan-naba ye. O san kelen de la, a kera Liberiya ntolatanna nana ye k'a to Elewen tonbinbali la. 1989 san na, a lakodonna Liberiya jamana ntolatanton de ka ntolatanw senfe. A joyoro be Liberiya ka setigiya soroli la Misira jamana kan (1 ni 0), dije ntolatan nana sugandi nebila tanniw senfe. O dun ye kunnawolo de ye Ecopi ni Liberiya jamanaw doronpe ye min soro ninan.

Ntolatanna mintugunna Zorze Wea la sugandili in kono, o kera Kamerun ceden do de ye min togo ye ko : Zozef Antuwan Bel, o ye dije ntolatanna nana do ye kabini 1979 san. Bi-bi in na a be ntolatan ke faransi jamana ntolatanton do kono, n'o ye Bordodugu ntolatanton ye. A tun be ntolatan na Kamerun ntolatanton fe, min kera sababu ye k'o ton yamaruya ka se dije ntolatan nana sugandikene kan. Ntolasanuma soro dalilu hake 235 la,

Zorze Wea Afriki ntolasanuma taba ale ye hake 109 soro.

- Sugandili in mogow sabanan kera Zanbi jamana ceden doye mintogoye ko Kalusa Buwaliya. Ale ye 1989 san ntolasanuma soro dalilu hake 49 doron de soro. O koro ye k'a ka ntolatan cogow ma mogow ne mine kosebe in n'a fo santowta. Ojateminen kosebe Zanbi ntolatanton ka sebaliya la ka yamaruya soro ka se dije ntolatan nana sugandikene kan.

Buwali ye ntolatanton, falen fana ke. A bora Belzik jamana ntolatanton do la, ka taa don Olandi jamana

Farikolonjənaje Kunnafonni

ntolatanton dō la. A dun ma se k'a yere ben a taayɔrɔ kura walew ma.

- Sugandili ceden naaninan kera Gana jamana ntolatanna dō ye, n'o ye Abedi Pele ye. Ale ka hake sɔrɔlen kera 40 ye. Min dar'o kan, o kera Kamerun ceden dō ye, fransuwa Omam Biyiki. Ale ka hake sɔrɔlen kera 31 ye.

Afriki ntolasanuma tabaga sugandi-dansigiliw

1° Zorze Wea, hake 133 (Liberiya)
2° Zozef Antuwan Bel, hake 109 (Kamerun)
3° Kaluña Buwaliya, hake 49 (Zanbi)
4° Abedi Pele, hake 40 (Gana)
5° Fransuwa Omam Biyiki hake 31 (Kamerun)

6° Magdi Abdel Gaani , hake 30 (Misira jamana)

7° Ahmed Sobeyir , hake 28 (Misira jamana)

8° Stefan Tataw , hake 19 (Kamerun)

9° Stefan kafi , hake 18 (Nizeriya)

10° Hosam Hasan ,hake 17 (Misira jamana)

San laban na, ntolatan kuunafoni nεñinaw bε Afriki ntolatanton nana sugandili fana ke. O senfe, jateminε be ke tonw ka san ntolatan kelenw bε kan, jamanaw kono ani jamanaw ni nɔgon ce.

1989 san na, kofe ntolatan 171 de kera Afriki jamana 37 ntolatantɔnwε. Jamana dωw ntolatantonw ma ntolatan ke i n'a fo : Benen ; Togo ani Burkina faso. A ton dωw fana ma sigi yere k'o sababu k'u ka hake sɔrɔlenw dɔgɔyalı ye.

San saba kɔsan ninnu kono, dansigliw kera tan de :

- 1° Kamerun
- 2° Misira jamana
- 3° Alizeri
- 4° Kɔnowari
- 5° Nizeria
- 6° Senegali

- 7° Keja
- 8° Zanbi
- 9° Liberiya
- 9° uganda
- 11° Tunizi
- 12° Malawi
- 12° Marɔku
- 14° Gabon
- 15° Zayiri
- 16° Mali
- 17° Gana
- 18° Lagine
- 19° Ecopi
- 20° Zimbawe
- 21° Angola
- 22° Kapuwer
- 23° Santrafriki
- 24° Cadi
- 25° Siyeraleon.

Kamerun ntolatannaw de bε nεkun na Afriki bε. U ye ntolakanko 12 de ke, ka setigiya soro 9 senfe ; ka filanibin ke 2 senfe, ka dεse kelenpe senfe (u ni Nizeriya ta min kera 0 ni 2 ye). O ntolatan o kera dije ntolatan nana sugandi tanniw de kadara kono. O dun ma kamerun bali ka yamaruya soro ka se nana sugandikene o kan. Kamerun ye ntolatanton caman bin u yere bara i n'a fo : Gabon (3 - 1) ; Angola (2 - 1) ; Tunizi (1 - 0) ; Santrafriki (sijε fila 2 - 1). Misira jamana dalen bε Kamerunkan. O fana bε ta Afriki joyɔrɔ fa dije ntolatannana sugandi kene kan. Walasa a k'o yamaruya soro, Misira jamana ye baarabaw de ke ntolatan siratige la 1989 san kono. Aye ntolatanko 24 de ke, ka setigiya soro o 15 la, ka filanibinko 6 ke, ka dεse sijε 3. A ye kuru 31 don, kuru 11 dɔron de donn'a kun. Misira jamana y'a kɔgɔda Afriki jamana caman na ntolatan siratige la. A ye setigiya soro ko 7 k'o la. Afriki kofe jamanaw fana kono, a ni Finland ye nɔgon soro ko fila ke (2 - 1) ; a ni Sili benna : (1 - 0) ; a ni Kanagafe Kore jamana (1 - 0) ; a ni Kowet (1 - 0) ; a ni Hɔngri (1 - 0) ; a ni Katar (2 - 0) ; jamana kelenpe min sera ka setin-

giya soro a kan, o kera kɔrɔnfε Aliman jamana ye (0 - 4).

Sigibolo in na, Mali bε 16 nan de la. Mali bɔn kamalenw y'u jeniyɔrɔ fin ni Marɔku boli ye Afriki kupu ntolatan na. O kɔfana u ye kupu kabarali fana yaalon. O bεe kɔ Mali ntolatanna denmisew ka yamaruya soro ka se dije ntolatanna denmisew ka nana sugandi kene kan Makan jamana kono, o fana ye sinjɔsigiwale kologirinyeankantolatankola. Nka tɔgɔdiya ninnu ka kan ka sεementiya ntolatanton barikamaw fana kono. Mali ni kɔnowari dun benni min kera Afriki tɔgɔla kupu jini kene kan, o y'a jira ko barikaba ka kan ka don an ka ntolatan na halibi.

Mali ka 1989 san walebaw

Kalo 4n tile 9 : Mali - Marɔku : 0 - 0 (Afriki tɔgɔla kupu)

kalo 4n tile 23 : Marɔku - Mali : 1 - 1 (Afriki tɔgɔla kupu)

kalo 5n tile 14 : Mali - Nizer : 1 - 2

kalo 5n tile 25 : Mali - Kapwer : 1 - 1 (kupu kabral)

kalo 5n tile 27 : Mali - Senegali : 2 - 2 (kupu kabral)

kalo 5n tile 29 : Mali - Ginebisawo : 2 - 1 (kupu kabral)

kalo 6n tile 1 : Mali - Siyeraleon : 1 - 0 (kupu kabral)

kalo 6n tile 4 : Mali - Lagine : 3 - 0 (kupu kabral)

kalo 7n tile 16 : Mali - Kɔnowari 2 - 2 (Afriki tɔgɔla kupu)

kalo 7 tile 30 : Kɔnowari - Mali 3 - 1 (Afriki tɔgɔla kupu)

Kunnafoniw

- Ntolatan kelen hake 10

- Setigiya sɔrɔlen hake 3

- Filanibinbw hake 5

- Dεsew hake 14

- Kuru minnu donna an kun 12

Zan Piyeri Dεrilɔn

Tulon te sebe sa

Dubalen sorcogo

NISIRIN : Dubalen sorcogo

Nin kera cénin döye, a ka ko tun ka di dugumogo bëe ye ka fara kere fe dugu fila kan.

Nka dennin kelen tun bë yen, o fana ka ko tun ka d'a ye.

Don dö la, nin npogotiginin 3 bëe ba ye jele d'u ma k'u ka taa a di u kamalen ma k'a ka dögö jini kana a d'u ma. U saba bëe ye njogon sorc cénin ka so, k'u baw ka kumakan fo a ye. O y'a sorc k'o dö tun bë yen, mögo si te jiri tige yen. N'i ye jiri tige jinew b'i faga. Cénin ye jele ta k'a jësin o yoro ma, ka jiritige damine. Jine cekoroba bora k'a jininka ko : e nana mun ke yan, a ma fo ko mögo te jiri tige yan wa

Cénin k'a ma ko : tige don, nka sanni i ka ne faga, n bë n nakun fo i ye nin jele saba min file nin ye, o ye ne diyapemögow ta ye. N ka d'u ye, u ka di n ye. U bë n fe, n b'u fe. Jineko, o te baasi ye. A ye jele kelen ta k'a fo ko : nin ye joni ta ye ? Cénin ko : o ye an ka dugu-kono-npogotiginin ta ye. Don o don a bë n ba ka no susu, ka ji ke finge na. Jineko o wele kana. A y'o wele. Jineko n b'i faga ka cénin faga k'aw ke ka n ka boli son. Dennin ko : a ma se o ma. A ye ne ka jele di n ma, n bë taa so. A y'o di o ma. O tagara. Jineko : nin t'i fe.

A ye jele wëre ta. Cénin, ko : nin fana bë n kerefedugu dö la, a bë n fe, n b'a fe. Don o don, a bë ne ka fini ko, ka n ka so furan, ka dilan laben. «O fana wele ka na» a y'o wele. O nana, jineko : n b'i faga k'i kamalen faga. k'aw ke ka n ka boliw son. Dennin ko a ma se o ma. A ye n ka jele di n ma. A fana taara n'a ka jele ye. Jineko nin t'i fe.

A sabanan, a y'o fana vele. O nalen, jineko : n b'i faga k'i kamalen faga, k'aw ke ka n ka boliw son.

Dennin ko : ne folo faga i ka sorc ka ne kamalen faga, n'o te o te se ka faga ka ne to. Jineko ye a lada, ka muru foori ka bo a tan kono, k'a k'i n'a fo o bë denin kantigé, ka muru fili a ko fe. A wulila k'i jo ka segin k'a sigi numan kamankun kan. Ka cénin sigi a kinife kamankun kan.

K'a jigin n'u ye koko, ka taa ubila

a ka so kono, k'a denmuso folo bila k'u balo kalo kelen kono. Nka dumuni bë di cénin ma, o bë dö di fe dö bugulen ma a fan kan.

Jakuma dö be yen, dumuni ke o ke, a bë dö di o ma. Wulu dö fana bë yen, dumuni ke o ke, a bë dö di o fana ma. Dennin min bë taa dumuni di u ma o ye jineko denmuso folo ye. Don min na jineko bë na cénin la bila, a ye jamana kono mögo bëe wele ko ni cénin sera ka ale denmuso folo dö ka bo tow ce la a bë dije fen bëe d'a ma. Nka n'a m'a dö a b'a faga, k'a ke ka boli son. Oy'a sorc denmuso kono ton be jineko fe, a bëe ka ji, a bëe kundanma ye kelen ye, a bëe bolen don njogon fe.

Su fe, fe ko cénin ma ko i, kana joro ne te na k'i ma fitiriwale ye. Ni dugujera n bë n pan ka yele a la, k'a

nogo ni buguri ye i k'i jeno to a la. Nka ne yere be sa.

- wulu fana ko cénin kana siran, ko ale b'a bugo-bugon'a kuye. Ak'i jeno no t'o la. O ye denmuso fólo ye.

- jakuma ko ale b'a ned a bëe wagasi, a k'i jeno to a la, ko fitiriwaleya ma ji.

Dugu jelen, npogotiginin kónonton bëe jora nögón da fe. Dugumogo bëe nana. Sanni jineké ka tila dantigeli la, Je wulila k'i pan k'i bari dennin na. Wulu fana taara o dennin kelen bugobugo. Jakuma y'i pan k'i bari a ned a la k'a wagasi. Cénin jolen be k'i jemada nin ketaw fe. Jineké y'a wele k'a ka na ale denmuso yir'a la. Cénin y'i yaala ka taa, k'i yaala ka segin. A seginto, a ye denninta a tegé ma, k'a yira jineké la, ko nin y'i denmuso ye. Jama ko : o te ! o te ! jineké ko : tijé don, nin ye ne denmuso fóloye, wa n'y'a di cénin ma furu la, ka dijé fen bëe këmë - këmë d'a ma. Cénin muso kéra fila ye.

O kelen, jinemuso y'i kanto cénin ma ko ale fa ka masaya ju be «Nku» kelen na. A b'o bila wolo dakorò sogo-mada fe, a numan fe, k'i sigi a kan. A ko nin cénin y'o soro, a bëe k'faama ye ; nka n'a y'a ta u ka boli, n'o te ale fa ye jine jugu ye. A b'u bëe faga. Don min na cénin be na sira jini, a y'i hakili to a muso ka kuma na. A ye cekoroba sigiyorò jatemine. Cekoroba wililen ka don so kono, cénin, ye «Nku» ta k'a dogo. A n'a musow taara. Jinemuso

k'u ma k'u ka boli barisa n'a fa bora a kalama, a b'u faga. U bolila, ka boli. Jineké nana k'a bëe n'a ka «Nku» ta ka don so kono, a y'a soro «Nku» té yen. A denmuso ye a ka «Nku» di a cé ma. O la a y'i yere ke fununfununba ye ka yelen k'u magen, k'u gen. Dennin ye fununfunun ye a bëe ka surunya u la, a ko ale fa natö ye nin ye. A ko n'u ma boli a b'u faga sisani. U bolila ka surunya ba la bozo do n'a muso n'a denmuso tun be yen. Olu wilila k'u kunben ni kurun ye. Dennin ye a fa n'a ba fili ji la, ka taa cénin ni muso fila kunben. U donna kurun kono dörön fununfunun nana bin ba la fununfunun dun té se ka ba tige»

U selen ba k'o fe, bozodennin ko cénin k'ale furu n'oté ale ka dijénatigé geleyara. A y'a fa n'a ba faga cénin kanma. Cénin ko ale sonna. A muso kéra saba ye. U taara u ka dugu sigi. Okéra héréko dan bëe ye. Muso saba bëe fana ye denké kelen-kelen soro. Olu körbayara tuma min na, u fa sara. Denw ma ben nafolo kunna. u ko k'a tila. O den saba la «Nku» be di muso jumen den kelen ma ?

- Uye jeliw wele k'u ka cijnétila. Olu ma se ka «Nku» tila.

- U ye moriw wele, olu ma se ka «Nku» tila.

- U ko ni min sera ka «Nku» in tila ka ne olu be dijé fen bëe di o tigi ma.

Mogo fen o fen welela olu bëe desera fo funeké ce kelen. Oye «Nku» ta k'a makili, k'a makili, k'a makili fo sijé saba, k'a forodugu ma. Ayéléma na k'a ke dubalen ye.

N'ay'a kolsi, dubalen dili misennin kun suulilen don san ni dugu cé. O la funeké ye denké fólo mine k'a sigi jiri ju fe. A ko a ma ko i da, fa cijné don. A ye filanan mine k'o sigi fólo kéré fe. Ka sabanan fana ke ten.

Abulaye TURE.
Balikukalankuntigi, Kotin

